

וישב

וכן לא תשמור על חטאתי. לא תמתין.

דארף מען פארשטיין:

(א) לכאורה איז דאך רש"י דא אויסן צו מפרש זיין בלויז דאס ווארט "שמר" [אז זיין טייטש איז נ"ט געהיט (ווי דער לשון שמירה ברוב המקומות) נאך געווארט]. צוליב וואס-זשע איז ער מעתיק אויך די ווערטער "את הדבר"?

(ב) אויב רש"י וויל נאך ברענגען אַ רא"י אַז "שמירה" באדייט (אויך) "ווארטן", איז דאך גענוג צו ברענגען בלויז איין פסוק וואו דער לשון שמי-רה מיינט המתנה. וואס דארף ער ברענגען צוויי פסוקים?

(ג) ווען רש"י וואלט געווען געבראכט (אין זיין צווייטער רא"י) דעם פסוק "לא תשמור על חטאתי" און אים נ"ט געווען אויסגעטייטשט — וואלט מען שוין אליין פארשטאנען אז דער פירוש פון "לא תשמור" איז "לא תמתין". היינט צוליב וואס דארף עס רש"י אויסטייטשן בפירוש?

די קשיא איז נאך שטארקער: ביים ברענגען די ערשטע רא"י — דעם פסוק "שומר אמונים" — איז ער טאקע נ"ט מפרש "ממתין כו.". טא פארוואס ביי דער צווייטער רא"י — ביים פסוק "לא תשמור גו" — דארף ער יע אויסטייטשן און זאגן "לא תמתין"?

ב. איז דער ביאור אין דער צוויי-

א. אין פסוק "ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר", שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער "שמר את הדבר" און איז מפרש: "ה' ממתין ומצפה מתי יבא". וכן שומר אמונים.

(1) פרשנו לו, יא.

(2) ישוב הסתירה שישנה לכאורה לפרש"י זה מפירושו הראשון בפסוק שלפניו (ד"ה הבוא גבוא) — נתבאר בארוכה בהת-ועדות.

(3) ישע"י כו, ב.

בפירש"י לישע"י שם: "וכן ושמר ה' אלוקיך לך" (עקב ז, יב). ומשמע שמפרש "שומר" הוא לשון המתנה. אבל בפש"ט, "ושמר" שם היא מלשון שמירה כפשוטו, כדפירש"י על הפסוק "ישמור לך ה' טחתו". ובזה מובן מה שהוצרך רש"י כאן להביא רא"י מביאים וכתובים, ולא הביא מ"ושמר ה' גו".

ועפ"ז מובן מה שאינו מביא הוכחה מ"ש"י מר הברית והחסד" (מ"א ח, כג — שלפני ישע"י) — אף שבפרש"י שם: ממתין כו' — כי "שומר" שם בפשטות הוא מלשון שמירה כפשוטו, כמו "ושמר גו' הברית ואת החסד" דפ' עקב.

ועד"ז יש לומר גם הטעם מה שאינו מביא הוכחה מ"שומר את פיה" (ש"א א, יב); "שמרו את עת באנה" (ירמ' ה, ז — והרי גם פסוק זה הוא לפני איוב) — שלפי פרש"י שם הוא מלשון המתנה — כי אפשר לפרש שלשון שמירה שם הו"ע שמירה כפשוטו (ראה רד"ק ומצודות לשמו"אל שם. רד"ק לירמ' שם).

(*) ומה שבישע"י שם מביא רש"י פסוק זה ששמירה היא לשון המתנה — כבר דובר כמה פעמים שדרך הפשט שבפירש"י ל"נ"ץ אינו בפשטות כ"כ כבפירושו עה"ת. ועוד י"ל בזה ואכ"מ.

מור" או "חטאתי", או פונדעסטוועגן איז דאָרטן דער טייטש פון וואָרט "תשמור" — "תמתין"; או "וויבאלד אַזוי, קען מען דאָך שוין לערנען אויך ביי אונז, אַז "שמר את הדבר" מיינט "הי' ממתין ומצפה כו'".

ועפ"ז איז אויך פאַרשטאַנדיק וואָס רש"י איז (פאַר זיין פירוש) מעתיק די ווערטער "שמר" (שמר) את הדבר — הגם אַז ער איז מפרש בלויז דאָס וואָרט "שמר" — בכדי צו מדגיש זיין דער־מיט, אַז כאַטש דאָס וואָרט "את" איז מפסיק צווישן "שמר" או "הדבר" פונדעסטוועגן מיינט עס "הי' ממתין כו' — אַזוי ווי ביי "לא תשמור על חטאתי" וואָס מיינט "לא תמתין".

ג. עס איז אָבער נאָך ניט פאַר־שטאַנדיק:

וויבאלד אַז לפי הנ"ל איז דער פסוק "לא תשמור גו'" מער ענלעך צו אונזער פסוק ווי דער פסוק "שומר אמונים" — איז צוליב וואָס ברענגט רש"י אויך דעם פסוק "שומר אמונים", און נאָך מער: ער ברענגט אים פאַר דעם פסוק "לא תשמור גו' " ?

וועט עס ווערן פאַרשטאַנדיק דער־מיט, וואָס רש"י בעת ער פאַרטייטשט אונזער פסוק "שמר את הדבר", זאָגט ער דעם לשון "הי' ממתין ומצפה כו'". משא"כ (בסיום פירוש) ווען ער טייטשט דעם פסוק "לא תשמור

טער קשיא — פאַרוואָס רש"י באַג־נוגנט זיך ניט מיטן פסוק "שומר אמונים" און ברענגט אויך "לא תשמור על חטאתי":

בעת מען וואָרט (און עאכו"כ ווען מען האַפט און מ'איז מצפה, מ'ויל און מ'קוט אויס⁵) אויף אַ געוויסער זאָך, שטייט מען דאָן אין אַ תנועה פון "נאָענטקייט" און שייכות צו דער זאָך אויף וועלכער מען וואָרט.

און דעריבער, בעת דער פסוק רעדט בשייכות צום אידישן פאָלק, אַז ער וואָרט "לאמונתו של הקב"ה", אַז דער אויבערשטער וועט מקיים זיין הבטחתו זיי אויסצולייזן — זאָגט ער ניט "שומר את אמונים" (וכיו"ב), נאָר "שומר אמונים" — דער וואָרט "אמונים" שטייט בסמיכות ובקירוב צום וואָרט "שומר", ווייל זייער וואָרטן אויף "אמונים" — "לאמונתו של הקב"ה", איז אין אַן אופן אַז מ'איז צו דעם נאָענט.

און דערפאַר איז פון פסוק "שומר אמונים" ניט קיין גענוגנדע רא' אַז אויך "שמר" אין אונזער פסוק זאָל מיינען "געוואָרט" — וואָרום וויבאלד אַז דאָ שטייט "שמר את הדבר", איז דאָ במילא ניט אַזוי לייכט צו לערנען אַז "שמר את הדבר" זאָל מיינען געוואָרט אויפן "דבר", וואָרום בעת מען וואָרט און מ'האָפט ("ממתין ומ־צפה") אויף אַ געוויסער זאָך — איז מען צו איר נאָענט.

דעריבער איז רש"י מוסיף, "וכן לא תשמור על חטאתי" — וואו דאָס וואָרט "על" איז מפסיק צווישן "תש"

(5) ראה לקמן סעיף ג.

(6) רש"י ישעי' שם.

(7) ואין לומר דמכיון שכללות ההוכחה שלשון שמירה פירושו (לפעמים) המתנה הוא גם מהפסוק "שומר אמונים" (אלא שבנו"ד מפני הפסק תיבת "את" קשה לפרש כן וזקוקים להוכחה מיוחדת) לכן מביא רש"י גם פסוק זה לפי שנאמר בספר ישעי' שלפני ספר איוב — כי דרכו של רש"י בכ"מ להביא רק הפסוקים שמוכרחים לפירושו.

משתדל אז דער מענטש זאל תשובה טאן און דערמיט פאַרמיידן די שטראַף¹

— זאָגט דעריבער רש"י בלויז "לא תמתין"².

ד. עפ"ז איז פאַרשטאַנדיק וואָס רש"י באַנגוגנט זיך ניט מיט ברענגען דעם פסוק "לא תשמור גו'" און ברענגט אויך דעם פסוק "שומר אמונים" — ווייל דוקא אין פסוק "שומר אמונים" איז דער פירוש פון "שומר" — "ממתין ומצפה" (וואָס אידן האָפן און קוקן אַרויס צו דער גאולה), אַזוי ווי אין אונזער פסוק.

און דערפאַר ברענגט רש"י דעם פסוק "שומר אמונים" פאַר "לא תש-מור גו'" — ווייל [נוסף דערצו וואָס ער שטייט אין אַ פריערדיקן ספר³]

(9) כפרש"י לפני זה נח (וי, יד): הטריוו . . (וטורח רב ביותר) ק"כ שנה . . אזי ישובו.

(10) ועפ"ז יובן גם מה שרש"י בפרושו לאיוב שם, מוסיף [לאחרי שמביא הוכחה מ"ואבינו שמר את הדבר"] הוכחה מלשון חז"ל * "לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית" — כי "שמר" שבפרושו (ועד"ז בפי עקב לפי פרש"י בנין — ראה לעיל הערה 3) פירושו "ממתין ומצפה", ולכן הוזקק רש"י להוכיח מ"לא יאמר כו' שמור לי כו'", שפירושו "שמור" שם הוא (רק) המתן. ועפ"ז מובן גם מה שלא הביא רש"י את זה בישיב שם שלפני ס' איוב.

(11) אבל מטעם זה בלבד, לא רק שלא הי' רש"י מקדמו, אלא גם לא הי' מביא אותו כלל, כנ"ל הערה 7.

(*) בפרש"י איוב סם: ובלשון המשנה, וכבר צויין שם שאי"ז במשנה כ"א בגמרא סנה' טג, ב (הובא בפרש"י משפטים כג, יג).

גו', זאָגט ער (בלויז) "לא תמתין" — און ניט "ומצפה".

די סיבה צו אַט-דעם חילוק איז מובן בפשטות: דער לשון "ממתין" פאַסט אויך ווען ער וויל אז די זאך וועלכע מען ערוואַרט זאל ניט געשען (אַבער עס היינגט ניט אַפ אָן עס); משא"כ "מצפה" מיינט, אז ער האָפט און קוקט אַרויס אויף דער זאך — ווען וועט זי שוין קומען. ובלשון רש"י "מצפה מתי יבא".

און דעריבער, אין אונזער פסוק, וואו מען מוז לערנען אז יעקב האָט טאַקע געהאַפט און אַרויסגעקוקט דערצו אז יוסף'ס חלום זאל מקוים ווערן⁴, זאָגט רש"י דעם לשון "הי' ממתין ומצפה כו'"; משא"כ ביי "לא תשמור על חטאתי", וואָס די טענה פון איוב'ן איז געווען אויף דעם וואָס דער אויבערשטער וואַרטט ניט מיט זיין באַשטראַפן אים — פאַסט דאָך דאָרט ניט דער ענין "מצפה" *.

[נוסף צו דעם וואָס עס איז בכלל ניט שייך צו זאָגן אז דער אויבער-שטער זאל האָפן ח"ו צו באַשטראַפן אַ מענטשן, וואָרום אדרבה: דער אוי-בערשטער וויל דאָך און איז זיך

(8) כי מלשון הכתוב "ויקטלו בו אחיו ואביו שמר גו'" מוכח שרק אביו שמר את הדבר ולא אחיו, ומכיון שגם אחיו המתונו לוה (דאל"כ, לא היו מקנאים בו), עכ"ל שפירוש "שמר" כאן הוא "ממתין ומצפה כו'", שזה הי' רק באביו.

(8*) ועפ"ז יובן גם מה שבפירושו על "שומר את פיה" (שיא א, יב) מביא ב' הוכחות — מ"שמר את הדבר" ומ"לא תש-מור על חטאתי" — כי בפירושו "מצפה מתי תפסיק" ב' קצחת: מצפה — בדומה ל"שמר את הדבר"; "מתי תפסיק" — בדו-מה ל"לא תשמור על חטאתי".

ועפ"ז קומט אויס, אז כאַטש בפועל קומט די גאולה נאָך גלות [כיון אז אפילו די התחלת הגאולה — וואָס „נולד מושיען של ישראל“, איז אויך געקומען (א רגע) נאָך דעם חורבן] — וויבאלד אָבער אז די כוונה פון גלות איז צוליב דער גאולה (הגם אז בפועל איז דער גלות געקומען „מפני חטאינו“), קומט דאָך אויס אז אין זייער כוונה איז די גאולה פאַרן גלות.

און דאָס איז רש"י מרמז מיטן ברענע-גען אין זיין פירוש אויף „שמר את הדבר“ — פריער דעם פסוק „שומר אמונים“ און ערשט דערנאָך „לא תש-מור על חטאתי“:

דער קיום פון יוסף'ס חלום, וואָס רעדט זיך אין אונזער פסוק, איז גע-ווען בכדי עס זאל זיך אויספירן דער „כי יגר יהי' זרעך בארץ לא להם“: — דער גלות מצרים וואָס איז אַ שרש יי אויף אַלע גליות.

און אויף דעם זאָגט רש"י, אז כאַטש די גליות (וועלכע זיינען נשתלשל גע-וואָרן פון גלות מצרים) זיינען געקומען אַלס אַ „פרעוין“ אויף „חטאינו“ — דער ענין פון „לא תשמור על חטא-“

זיין ראי' פון „שומר אמונים“ איז צום עצם טייטש פון וואָרט „שמר“, אז ער מיינט „ממתין ומצפה“, אָבער זיין ראי' פון „לא תשמור על חטאתי“ איז בלויז דערויף אַן דער (וואָרט שמירה פון) לשון המתנה, פאַסט אויך אין פאַל וואו ס'איז פאַרען אַ תיבה המפסקת צווישן דער „שמירה“ און דער זאך וואָס מען דערוואָרט, כנ"ל סעף ב'.

און דאָס איז אויך דער טעם וואָס רש"י, בעת ער ברענגט דעם פסוק „לא תשמור גו'“ טייטשט ער אויס בפירוש „לא תמתין“ — בכדי דער-מיט צו מאַכן קלאַר, אז מיט זיין ברענגען דעם פסוק מיינט ער בלויז צו ברענגען אַ ראי' אויף אַ זייטיקן ענין (צו באַוואַרענען אַ קשיא), אָבער ניט צו זיין עצם פירוש אַז „שמר“ מיינט „ממתין ומצפה“ — ווייל דער טייטש פון „לא תשמור גו'“ דאָרט איז בלויז „לא תמתין“.

ה. פון די ענינים פון „יינה של תורה“ אין אונזער פירוש רש"י:

שוין גערעדט פיל מאל יי, אז כאַטש דאָס וואָס „גלינו מארצנו“ איז גע-קומען „מפני חטאינו“, איז אָבער די כוונה פנימית פון דעם גלות — בכדי אַז דורכדעם זאל מען צוקומען צו אַ העכערע דרגא לגבי ווי מ'איז געווען פאַר'ן גלות — צו דעם מצב ווי אידן וועלן זיין אין דער גאולה העתידה, וואָס דאָן וועט זיין אַזא עילוי וואָס איז נאָך העכער ווי עס איז געווען בזמן שביהמ"ק היי קיים יי.

(12) ראה לעיל ע' 61 ואילך. לקמ ע' 195.
(13) ראה פרש"י לך (טו, יט): ירושה

לעזיד. רמב"ם בסופו — סוף הל' מלכים. בהגסמן בהערה הקודמת.

(14) איכ"ר פ"א, נא. ויש לתוך זה עם מרז"ל (מגילה יג, ב) דהקב"ה מקדים רפואה למכה.

(15) לך טו, יג.

(16) כמובן בפשטות. וראה גם רש"י פ"ר שחנו לו, יד.

(17) ראה לקו"ש ח"ט ע' 178 הערה 28. — ועפ"י יובן פרש"י לך (טו, יב) גליות (ל' רבים). וראה ג"כ בפרש"י שם טו, יז, טו, יט, ויומתק מש"כ שם (טו, יד) לרבות ד' מלכיות.

תי"י⁸¹, אָבער יי די ערשטע (און עיקר) סיבה צום גלות, איז די גאולה העתידה — "שומר אמונים":

18) ואף שגלות מצרים עצמו לא הי' בגלל חטא (ע"ד הפשט *). וראה שמו"ר פ"ה, כב: העם הזה מה עשו? — בכל זה, מביא רש"י כאן הפסוק "לא תשמור על חטאתי" (כענין שני עכ"פ), לפי שגלות מצרים הוא שרש לכל הגליות הבאים ממני חטאינו.

ויומתק ביותר ע"פ פרש"י שמות ב, יד: שהם ראויים לכך, ולהעיר גם ממחז"ל (ב"ר פמ"ד, כא) שבהר אברהם אבינו שעבוד גליות כנגד גיהנם (ש"שעבוד" שם כולל גם שעבוד מצרים), והרי גיהנם הוא פרעון על חטא.

19) ויש לומר שזהו גם הטעם (בפני מיות הענינים) מה שבענין פרעון על חטא מפסיק הכתוב (בתיבת על) — כי מכיון שאינו רוצה בהפרעון, ה"ה בריחוק מזה, ועד"ז הוא גם ב"שמר את הדבר" כיון שהביא ל"כי גר יהי זרעך" * — שמכיון שה

(* בזהר ח"א פא, ב: כיון דנחת אברהם למצרים בלא רשו אשתעבידו בניו במצרים ארבע מאה שנין. אבל בפרש"י לך יב, י: הקב"ה . . משיאו לצאת ממנה. וראה לעיל ע' 63.)

(* ואף שבפשוטו, מה שיעקב שמר את הדבר הוא שהי' ממתין ומצפה למלכותו של יוסף — הרי הכוונה בכ"ז (בפנימיות העני' ינים) הי' — גלות מצרים (והגאולה), וכמא' ד"ל: ראו הי' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו (שבת פט, ב) —

אלא שענין זה לא נתלבש בידיעתו של יעקב, ובדוגמת "וישלחו מעמק חברון —

דער פרעון אויפן חטא איז בלויז דער אופן ווי דער גלות איז געקומען בפועל, אָבער דער עיקר תכלית פון גלות [וואָס ב"כוונה" איז עס געווען נאָך פאַר "ומפני חטאינו"] איז, בכדי אַז דורכדעם זאָל מען צוקומען סוף סוף צום "ישובו הנה" ²⁰ אין אַן אופן פון "קהל גדול ישובו הנה" ²¹ און פון ירחיב ה"א את גבולך גוי' ונתן לך את כל הארץ ²² — מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת את הקיני גוי' ²³ — צום עילוי וואָס וועט זיין אין דער גאולה העתידה דורך משיח צדקנו, יבא ויגאלנו בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ וישב תשכ"ז)

רצון בהגלית הוא רק בשביל הגאולה שת' בוא על ידו — הרי הגלות עצמו היא (כמו) היפך הרצון **, ולכן הוא בריחוק ממנו.

20) לך טו, טז.

21) ירמ' לא, ז.

22) שופטים יט, ח.

23) לך טו, יח ואילך.

מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון כו" (לז, יד פירש"י שם) — אף ש"וישל' חזו גוי' קאי על יעקב.

(**) ראה עד"ז בד"ה ע"כ יאמרו המוש' לים תרצ"א (טה"מ קונט' ח"א) פ"ב: "דהן אמת להצמצום הראשון הוא בשביל הגילוי . . גוף ועצם הצמצום הוא היפך הרצון, דרצון העליון הוא שיהי' גילוי אור. עיי'ש באריכות.

וישב ב

ווען א פנוי, ווייל דאָס האָט פאַסירט:
לאַרזי מיטת בעלה ?

ב. פאַראַן מפרשים וואָס לערנען, אַז
אין יענע דורות האָט זיך געפירט אַז
אַ שומרת יבם שוויגער האָט מען דן
געווען לשריפה, ווייל אַ שומרת יבם

א. ביים פסוק "זנתה תמר כלתך גו"
הוציאה ותשרף: שטעלט זיך רש"י
צום ענדע אויף "ותשרף" און זאָגט:
"אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר
בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך"
דנוה בשריפה.

איז אין דעם ניט מובן:

א) דער דין אַז אַ בת כהן שוויגער
קומט איר דערפאַר שריפה, ווערט ערשט
דערמאָנט אין פרשת אמור¹, אָבער קודם
זמן הציווי (אפילו לאַרזי מ"ת²) האָט
פאַר דעם ניט געקומט קיין שריפה —
היינט ווי האָט מען תמר'ן פאַר'משפט
לויט דעם דין, מיט אַזויפיל זמן פריער ?

ב) אפילו נאָכדעם ווי דער דין איז
שוין אָנגעזאָגט געוואָרן, איז ער חל דוקא
ווען "זנתה מן האירוסין או מן הנשואין"
און "הכל מודים שלא דיבר הכתוב ב־
פנוי"³; אָבער תמר איז דאָך דאָן גע־

ד) וכמו שהקשה הרמב"ן כאן.
במפרשי רש"י כאן, שגם באם לא היתה
בת כהן היו דנים אותה למיתה [לפי שהדור
ה' פרוץ, או לפי שבב"ד של ושם גזרו
מיתה על פנוי שזינתה (ע"ז לו, ב)], ומ"ש
רש"י "לפיכך דנוה בשריפה" כוזבתו שמה
שדנוה בשריפה דוקא (ולא במיתה אחרת)
הוא לפי שהיתה בת כהן (ועד"ז הוא בת"ב
שם: "למה אמר תשרף ולא אמר תהרג
אפרים מקשאה כו' בתו של שם כו'").
וראה גם תודה אינה (סנהדרין גז, א)
שלא נתחייבה מיתה אלא "כשהחמירו עלי
לחייבה מיתה כיבמה שזינתה אוקמה אמיתת
בת כהן דבשריפה" *). אבל

— גוסף על שלא נזכר כלל בפרש"י —
ואפילו ברמז — שפנוי שזנתה (גם לא
בת כהן) היו דנים או למיתה (והסוגיא
דע"ז שם — הרי דרך הלימוד בגמרא אינו
דרך פירש"י עה"ת — פשוטו של מקרא) —
ממ"ש "ותשב בפתח עינים — בפרשת
דרכים" (פרשתנו לח, יד. פרש"י שם) באופן
שחשבוה לזונה (ולא יראה מעונש מיתה)
מוכח שאז לא היו דנים זונה למיתה. ויתירה
מזו: ממה שיהודה בא עלי, מוכח שלא
הי' בזה איסור כלל.

ואיין סותר למ"ש רש"י (וישלח לה, ז)
"שהאומות גדרו עצמן מן העריות" — אף
שגם דינה היתה אז פנוי — כי מפורש
ברש"י שם "וכן לא יעשה — לענות את

(1) פרשתנו לח, כד.
(2) והוא בב"ר פפ"ה, יו"ד. תנחומא
בובער פרשתנו יז.
(3) ראה גם תיב"ע כאן: הלא בת כהן
היא כו'.
(4) כא, ט.
(5) וכמו במקלל, אף שגם מקודם ידעו
שהוא איסור חמור [שלכן "וינחחו במשמר
גוי" (אמור כד, יב)], בכ"ז "לא היו יודעים
אם חייב מיתה" עד שהי' הציווי על זה
— ועד"ז במקושש (רש"י שם).

ולהעיר אשר אשת איש שזינתה (שקודם
שנאמרה פ' אמור — גם בת כהן בכלל זה,
וקודם שנאמרה פ' כי תצא — כב, כד —
גם בארוסה כן הוא) אין דינה בשריפה
וכמבואר גם בפרש"י עה"ת (קדושים כ, י).
(6) פירש"י אמור כא, ט.

(*) עד"ז הוא בחזקוני כאן וממנו יובנו
דברי התוס'. וראה ג"כ ב"י ושאר מפרשי
הסור אה"ע ר"ס כו.